

УДК 321.64(091)

Р. В. Буравченко

Черкаський державний технологічний університет

ПЛАТОНІВСЬКИЙ ІДЕАЛ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ І СУЧАСНИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ

Метою дослідження є виявлення спільних рис і відмінностей між ідеалом політичного режиму, який сформулював засновник сучасної європейської філософії старогрецький мислитель і філософ Платон, і сучасним тоталітаризмом, теоретичні концепції якого були сформовані у II пол. XX ст. в контексті спроб реанімації та виправдання тоталітарної ідеологій в Російській імперії, СРСР, сучасній Російській Федерації. Шляхом пересмикування історичних, філософських і політологічних фактів, термінів, думок, прагнучи реабілітувати та поєднати імперсько-шовіністичний тип націоналістичної ідеології Російської імперії та марксистсько-ленінський тип комуністичної ідеології Радянського Союзу, керівництво Російської Федерації прагне використати їх для встановлення контролю над країнами пострадянського простору, в тому числі і над Україною. В той же час, деякі російські науковці, а саме – представники євразійської течії, шляхом пересмикування політологічних, філософських і історичних парадигм, фактів прагнуть довести «природність» і «логічність» нехтування з боку держави природних прав людини, міжнародного права, демократичних і ліберальних цінностей, представити класика античної філософської і політичної думки, основоположника сучасної європей-

ської філософії Платона як творця тоталітарної ідеології, «античним консервативним революціонером», що не зовсім відповідає дійсності.

Ключові слова: *Платон, держава, суспільства, тоталітаризм, режиму, влади, тоталітарного, ідеології, демократії, суспільного, держави, закони, правління, управління, ідеї, устрій.*

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття охарактеризувався спробою керівництва Російської Федерації волюнтаристські переглянути як сталість державних кордонів, так і парадигми політичного мислення. Реабілітуючи та поєднуючи імперсько-шовіністичний тип націоналістичної ідеології Російської імперії та марксистсько-ленінський тип комуністичної ідеології Радянського Союзу, керівництво Російської Федерації прагне використати їх для встановлення контролю над країнами пострадянського простору, в тому числі і над Україною. З цією ж метою залучаються російські науковці, які шляхом пересмикування політологічних, філософських і історичних парадигм, фактів прагнуть довести «природність» і «логічність» нехтування з боку держави природних прав людини, міжнародного права, демократичних і ліберальних цінностей. Одним з показових проявів такого пересмикування є спроба представників євразійської течії, а саме «Русской Школы Неоплатонизма» (Російська Школа Неоплатонізму) та «Центра Консервативных Исследований» (Центр Консервативних Досліджень) представити класика античної філософської і політичної думки, основоположника сучасної європейської філософії Платона як творця тоталітарної ідеології, «античним консервативним революціонером» [6, с. 309–311]. При цьому вони посилаються на представників ліберальної філософської школи Б. Рассела і К. Поппера [6, с. 40; 25, с. 103–139] з метою дискредитації останніх. Наскільки ж є вірогідною розповсюджена думка, що Платон є ідеологом тоталітаризму?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «тотальний» (від лат. *totalis* – увесь, повний і *totalitas* – цільність, повнота) вживається для позначення державного ладу, який здійснює всеосяжний контроль над усіма сферами

суспільного життя та особистим життям громадян, спираючись при цьому на систематичне використання насилля [9, с. 237; 17, с. 663; 23, с. 194; 19, с. 438; 21, с. 116; 22, с. 169; 27, с. 216; 35, с. 385; 36, с. 215].

Перші тоталітарні погляди в історії політичних учень сягають Античності. Так, деякими мислителями вважаються тоталітарними теорія давньогрецького філософа Геракліта, політичні погляди стосовно держави Платона. Деякі тоталітарні моменти наявні в політичних доктринах представників утопічного соціалізму XVI-XVIII ст. Т. Мора, Т. Кампанелли, Г. Бабефа, А. Сен-Сімона, Р. Оуена, Г.-В.-Ф. Гегеля, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Фур'є. В подальшому тоталітарні ідеї отримують розвиток в творах К. Маркса, Ф. Ніцше. Масове ж розповсюдження і практичне втілення ідеї тоталітаризму отримали в I пол. XX ст. [29, с. 188].

Першими цей термін на початку 20-х років XX ст. ввели до наукового обігу італійські ліберали Дж. Амендола і П. Гобетті, які використовували його для визначення фашистської диктатури Б. Муссоліні в Італії, який й сам перехопив це слово й увів до політичного лексикону, надавши йому позитивний сенс в своїй теорії «органічної держави» (*stato totalitario*), яка уособлювала міць офіційної влади і мала за мету забезпечити високу ступінь згуртування держави і суспільства. Пізніше термін «тоталітарна держава» використовували нацистські правознавці в Німеччині. Паралельно формувалося уявлення про тоталітаризм як негативне політичне явище, яке характеризує не лише фашизм та нацизм, а й політичний лад в СРСР. Власне теорія тоталітаризму сформувалася у 50-х роках XX ст. як наукове осмислення нацизму та більшовизму [35, с. 385]. В більш широкому сенсі покладена в основу даної теорії ідея всесильної і всепоглинальної влади розроблялася як теоретиками фашизму і нацизму – Дж. Джентиле, А. Розенбергом, так і зустрічалася в політичних творах «лівих комуністів» – Л. Троцького. Паралельно представники «євразійської» течії М. Трубецької, П. Савицький розробили концепцію «ідеї-правительниці», яка

ставила на меті встановлення сильної і жорсткої по відношенню до ворогів держави влади [10, с. 238–239; 28, с. 255].

Концептуальні розробки теорії тоталітаризму була започаткована працями Ф. Фон Гаека «Шлях до рабства», Г. Арендт «Витоки тоталітаризму», К. Фрідріха і З. Бжезінського «Тоталітарна диктатура і автократія». Саме в цих книгах уперше було проведено порівняльний аналіз тоталітарних режимів у нацистської Німеччині та комуністичному СРСР. Пізніше до дослідження цієї проблеми зверталось ще багато відомих політологів і соціологів, праці яких дають можливість з'ясувати сутність, передумови виникнення і наслідки панування тоталітарних режимів. Вивчали тоталітаризм також Р. Арон, М. Джилас, К. Поппер, Б. Рассел [10, с. 25–26, с. 34–35, с. 90–91, с. 192–193, с. 205–206, с. 253–254; 36; 28, с. 258; 29, с. 188; 31; 32].

Усі прихильники концепції тоталітаризму (Х. Арендт, З. Бжезінський, К. Фрідріх, Л. Шапіро, М. Кетріс) визначають дві головні особливості тоталітарного суспільства: по-перше, тоталітарні політичні режими відрізняються прагненням контролювати не лише дії, а навіть емоції і думки населення. Їм властиве тотальне проникнення у всі сфери суспільного і навіть приватного життя людей; по-друге, тоталітарні режими спроможні створювати для себе атмосферу масової підтримки, мобілізуючи суспільство (або його значну частину) в ім'я єдиної, ідеологічно обґрунтованої мети, що має загальносуспільне значення; деякі автори визначають тоталітаризм як «учасницький (партисипаторний) деспотизм», деспотизм, що здійснюється від імені та з залученням широких верств населення (А. Г. Меєр) [1; 4; 23, с. 194–195; 19, с. 437; 35, с. 385–386]. Всі дослідники, окрім прямих ідеологів фашизму і нацизму, як правило, різними шляхами і використовуючи різні методології, приходили до одного і того ж висновку – тоталітаризм є глухим кутом розвитку людства і неконкурентоспроможним засобом організації суспільства.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою статті є дослідження сучасного розуміння саме тоталітаризму.

літаризму як політичного режиму та порівняння з платонівським ідеалом політичного режиму. Поставлене завдання актуальне в розрізі політичних подій початку ХХІ ст., спробі реанімації керівництвом Російської Федерації тоталітарного режиму, опираючись при цьому на авторитет давньогрецького мислителя Платона.

Виклад основного матеріалу. В сучасній політичній науці тоталітаризм може означати: 1) різновид прояву політичних ідеологій; 2) різновид прояву політичної влади; 3) типи державного управління; 4) політичні режими; 5) політичні системи.

Політологічний словник визначає тоталітаризм наступним чином: (лат. *totalis* – повний, всеосяжний, цілий, загальний) – напрям політичної думки, що виправдовує необмежену етатизацію суспільного життя, форма державного устрою, різновид недемократичного політичного режиму, що визначаються повним контролем держави над усіма сферами суспільства, повне підпорядкування громадянина політичній владі, диктатом ідеологій, відсутністю свободи особистості та нехтування природними правами людини з боку влади, суспільно-політичний лад етатизованих ідеократій індустріальної доби [10, с. 237; 17, с. 663; 18, с. 352]. Узагальнюючи, тоталітаризм – це повний контроль влади над суспільством і людиною, при чому ліквідація свободи індивідуальності є обов'язковою умовою існування режиму. Також необхідною умовою є поліцейський контроль за суспільством і громадянами, на який покладається функція унеможливити будь-які прояви навіть потенційного інакомислення, не кажучи про антиурядові дії. При тоталітарному політичному режимі держава, а точніше влада, яка узурпує всі функції держави, виступає єдиним і виключним виразником суспільних потреб і рухів [15, с. 193–196; 29, с. 118, 121]. В якості основних ознак тоталітарного політичного режиму виділяють: 1) наявність єдиної масової партії; 2) монополізацію і централізацію влади; 3) виключність та обов'язковість офіційної ідеології при повній забороні функціонування інших ідеологій; 4) система фізичного і психологічного терору як

щодо політичних опонентів, так і суспільства в цілому [20, с. 91]. Апеляція саме до сильної та могутньої держави як основи тоталітарного правління, сприяла впровадженню в теоретичну інтерпретацію ідеальних політичних порядків і праць етатистського спрямування Платона з його характеристикою тиранії [11; 12; 13; 14; 30, с. 49–51]. Елітаристські та етатистські платонівські ідеї в діалозі «Держава», а саме віднесення демократії до «поганого управління», елітарність політичної участі, заборона приватної власності для частини населення (для правителів та воїнів), розчинення особистості в суспільстві та заточення суспільства під державні інтереси, жорстка ієрархія станів, солідарність, соборність, колективізм, направленість до загальної зрівнялівки – всі ці ідеї «ідеальної держави» можуть з натягом вважатися деяким історичним прообразом тоталітарного режиму з комуністичною ідеологією [7, с. 57–61; 13; 15, с. 66–67; 28, с. 255; 29, с. 23–24; 30, с. 49–51]. В той же час необхідно відмітити, що «Держава» – це лише один з 34, що дійшли до нашого часу, діалогів Платона, інший діалог – «Закони» був написаний набагато пізніше, ніж «Держава» і, відповідно, більш узагальнює погляди Платона щодо ідеальної держави. Також необхідно врахувати той факт, що сучасна політична наука обов'язковою умовою тоталітаризму передбачає наявність: 1) централізованої держави; 2) індустріального суспільства; 3) засобів масової інформації. Дані ознаки в платонівські античні часи були, зрозуміло, відсутні, відповідно Платон аж ніяк не міг їх врахувати. Більш того, сам термін «тоталітаризм», як позначалося вище, був введений спочатку в науковий, а потім загальний обіг з метою підкреслити його якісну відмінність від інших типів диктатур, в тому числі і від античних, які брав за зразок (і як правило – негативний) Платон. В більш ранніх творах Платона, безумовно, присутні деякі погляди щодо важливих функцій держави, які мають схожі риси з сучасним тоталітаризм режимом. «Ідеальна держава» Платона повинна мати такі риси, як безумовне підкоряння індивідів і станів державі – єдиному, за Платоном, представникові всього суспільства, державну власність на землю, дома, навіть усупільнення жінок і дітей,

державну регламентацію законами не тільки суспільного, а й приватного життя, визначення розпорядку всієї доби, єдину обов'язкову для всіх громадян релігію [29, с. 118]. В той же час, як зазначалося, теоретичні концепції тоталітаризму були сформовані вже в II пол. XX ст., базувалися на дійсності, яка складалася в нацистській Німеччині, більшовицькому СРСР, фашистській Італії. Були виявленні обов'язкові риси тоталітаризму: 1) централізоване управління в економічній сфері; 2) система загального контролю за поведінкою індивідів в соціальній сфері; 3) юридичне визнання керівної ролі однієї партії в політичній сфері, диктатура партії; 4) панування офіційної ідеології в духовній сфері і примусове нав'язування її всім без винятку членам суспільства; 5) зосередження в руках партії і держави засобів масової комунікації; 6) культ керівника-лідера на всіх рівнях, вся влада знаходиться у номенклатурної адміністрації, яка повністю позбавлена контролю з боку суспільства; 7) поєднання партійного і державного апарату, контроль виконавчих органів над «представницькими», при чому останні, як правило, сформовані як декораційні, без реального врахування волі народу; 8) демонстративне нехтування законами каральними органами, як результат – свавілля у вигляді державного терору і масових репресій [15, с. 194; 28, с. 258; 29, с. 119].

Ідеальна ж держава, яку описує Платон в однойменному діалозі, представляється як реалізація ідей і максимально можливе втілення світу ідей в земному суспільно-політичному житті за часів написання твору [13, с. 97–494]. З усіх перерахованих обов'язкових ознак тоталітаризму ідеальна держава Платона частково передбачає лише три, а саме – централізоване управління в економічній сфері, систему загального контролю за поведінкою індивідів в соціальній сфері і панування офіційної ідеології в релігійній сфері та примусове нав'язування її суспільству. Влада, з точки зору Платона, є силою, яка засновується на специфічних знаннях, а не на примусові [1, с. 82]. Найвищу справедливість Платон вбачає в тому, щоб кожен займався своєю справою і не втручався в справи інших. Досягнути це можливо, за Платоном, завдяки побудові

відповідного ієрархічного суспільства. В утопічній державі Платона всі необхідні для суспільства роботи повинні бути розподілені між спеціальними прошарками громадян, а в цілому повинні утворювати гармонійне співвідношення [5, с. 131; 7, с. 57–61]. За основу для розподілення громадян по прошаркам Платон взяв відмінності між окремими групами людей відповідно до їх моральних задатків і здібностей. Однак ці відмінності, за Платоном, базуються на аналогії з розподілом виробничої праці. Саме в розподілі праці Платон бачить фундамент усього суспільного і державного. Дана ідея є фундаментом саме ліберальних вчень і демократичних режимів сучасності [31, с. 34, 138, 141, 208, 221].

Досліджуючи походження спеціалізацій в античному суспільстві, склад галузей, Платон робить наступне узагальнення: здібності розмірковувати (які персоніфіковані саме філософами) передбачають управління, здібності воювати передбачають захист і підкорення першим здібностям, а перші дві здібності повинні керувати здібностями накопичування (ремісниками і землеробами), котрі «за своєю природою прагнуть до багатства» [5, с. 131; 7, с. 57–61; 30, с. 256]. Для того, щоб стражі були постійно професійно придатні, їхній побут та і все життя повинні бути організовані за принципами солідарності, спільності, рівності і колективізму. «Насамперед, – підкреслює Платон, – ніхто не повинен (з воїнів) володіти ніякою приватною власністю, якщо в тому не має нагальної потреби. Потім, ні у кого не повинно бути такого житла чи комори, куди б не мав доступ усякий, хто бажає». Постачати необхідним воїнів повинен третій стан. Жити і харчуватися воїни зобов'язані спільно, як в мирний час, так і під час походів. Також Платон пропонує жорсткі економічні обмеження для воїнів: заборонити не тільки користуватися, а й навіть торкатися золота, срібла чи інших засобів розрахунків того часу [7, с. 57–61; 13, с. 222]. Вирішальне значення для ідеального державного устрою має впровадження для воїнів суспільності жінок і дітей. Жінки в ідеальній державі Платона повинні бути прирівняні в правах і можливостях з чоловіками. Сім'ї, в звичному як для того ча-

су, так і сучасності значенні, для перших двох станів не повинні існувати. Дітей повинна виховувати сім'я, а не держава. Питання регламентації сім'ї, побуту, власності, праці, та і всього суспільного життя третього стану Платон також залишає на розсуд влади «ідеальної держави» [7, с. 57–61]. Всі ці перераховані ознаки «ідеальної держави» мають деякі паралелі з сучасними ознаками тоталітарного режиму, а саме – централізація влади, повна регуляція державою соціальної і економічної сфер, чітка ієрархія суспільства і єдина державна ідеологія (обов'язкова для всіх релігія). Однак треба враховувати, що коли Платон писав саме «ідеальна держава», «ідеальне управління», то він не передбачав, що дані принципи можуть колись бути використані на практиці. Також необхідно відмітити, що багато інших принципів побудови ідеальної держави Платона можна віднести скоріше до авторитаризму та демократії, ніж до тоталітаризму. Так, Платон – супротивник бідності чи багатства, прихильник поміркованості, середнього статку. Прогностично він помічає політичне значення майнового розшарування суспільства. Головну соціально-економічну відмінність проєкції ідеальної держави від інших держав Платон бачить в тому, що в ідеальній державі повинен бути подолане розмежування на багатих і бідних, в той час як звичайне місто-держава в Стародавній Греції «представляло собою множину держав... Як би там не було, в них присутні дві ворожі між собою держави, одна – бідних, інша – заможних; і в кожній з них знову-таки множина держав, так що ти схибиш, якщо будеш розглядати їх як щось єдине» [7, с. 57–61; 13, с. 228]. Правління «аристократів духа» – філософів і дія справедливих законів для Платона в «Державі» – це два взаємопов'язаних аспекти єдиного ідеального проєкту.

Ідеальна держава, як правління найкращих і шляхетних (здібностями, думками і звичками, а не походженням), – це, безумовно, ідеалізоване аристократичне правління. За думкою Платона, це найкращий тип державного устрою, однак з зауваженням, що якщо серед правителів виокремиться хтось

один, то правління буде царським, якщо декілька, то тоді це буде аристократія. В той же час тоталітаризм, на відміну від авторитаризму, не має аристократичних тенденцій, навпаки, при тоталітаризмі все уніфікується, виділятися має право лише вождь, та й той себе, як правило, публічно ідентифікує як «рядового солдата партії».

Перебільшено і негативне ставлення Платона до демократії. В цілому демократію Платон розглядає як устрій досить вдалий і різноманітний, який, однак, не має належного управління. Загальна рівність, за Платоном, зрівнює незрівнянне. А прагнення до абсолютної свободи призводить до внутрішніх протиріч і загибелі, з демократії з'являється її протилежність – тиранія [7, с. 60–61].

Якщо в «Державі» Платон розгадає найбільш раціональний і ідеалістичний державний устрій, то в діалозі «Закони» – найбільш наближено до ідеалу устрій держави, який був би можливий в історичних реаліях часів Платона. В «Законах» зображається «другий за цінністю» державний устрій. Тут він порівнює два види державного устрою, один, де над усіма стоять правителі, інший, де правителі підкоряються законам. Причому перевагу Платон надає якраз саме іншому устрою. На захисті законів, за думкою Платона, завжди повинне бути правосуддя [29, с. 24]. Основні відмінності другої держави від «ідеальної» наступні: 1) Платон відмовляється від колективної власності для філософів і воїнів, встановлює для громадян єдиний порядок користування майном; 2) в діалозі «Закони» поділ громадян на стани базується на особистих якостях, а згідно майнового цензу; 3) в порівнянні з колективізмом, який має місце в «Державі», суспільство в «Законах» менш досконале, але автор враховує людську природу і відносини, тобто воно є більш реалістичним; 4) найбільш вдалим поєднанням державного устрою Платон вказує на правління, де поєднанні основи демократії і монархії; 5) політичними правами повинні володіти лише громадяни, які між собою рівноправні, але не за принци-

пом «арифметичної» рівності (більшість голосів), а за принципом «геометричної рівності (за заслугами, здібностями і надбанням), б) «Закони» пронизані основною ідеєю, що всі державні органи і правителі зобов'язані діяти в точній відповідності до закону [5, с. 149; 7, с. 57–61; 10, с. 181; 14, с. 228, 233, 248–249, 631, 645]. Отже, в «Законах» присутні всі ознаки правової держави, що правда з аристократичним ухилом, що категорично не сприймається природою тоталітарного режиму.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищенаведену аргументацію, можна зробити наступні висновки:

1. Для виникнення тоталітарного режиму та його розвитку в політичній практиці необхідною умовою є індустріальна стадія розвитку суспільства, наявність засобів масової інформації, колективістський світогляд, могутній державний апарат, особливості соціальної психології, що були відсутні за часів Платона.

2. Діалог «Держава» Платона не може бути однозначно віднесений як першоджерело для ідеології тоталітаризму в розумінні сучасної політичної науки, оскільки в творі не передбачаються всі необхідні ознаки тоталітаризму, відбувається ідеалізація аристократизму, доволі позитивне відношення до демократії, що абсолютно неприпустиме при тоталітарному режимі.

3. Діалог «Закони», як більш осмислений твір Платона, описує більш реальну можливість побудови ефективної для свого часу держави, де найкращим управлінням вважається аристократія з елементами «геометричної» демократії.

4. Прагнення виставити Платона як «революційного консерватора», творця ідей традиціоналізму чи тоталітаризму притаманне представникам євразійської течії як в кінці XIX – поч. XX ст., так і в наш час. Дане прагнення має на меті опертися на авторитет класика античної філософії для обґрунтування

імперсько-шовіністичної експансії Російської імперії та Російської Федерації та реабілітації марксистсько-ленінської експансії СРСР.

Список використаних джерел

1. Антропология власти. Хрестоматия по политической антропологии : в 2 т. / Сост. и отв. ред. В. В. Бочаров. Т. 1. Власть в антропологическом дискурсе. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 491 с.
2. Арентдт Х. Джерела тоталітаризму / Х. Арентдт. – К. : Дух і літера, 2005. – 584 с.
3. Арістотель. Політика / Арістотель ; пер. з давньогрецької О. Кислюка. – [Вид. 3-тє]. – К. : Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ». – 239 с.
4. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Р. Арон ; пер. с франц. – М. : Наука, 1993. – 115 с.
5. Асмус В. Ф. Платон / В. Ф. Асмус. – М. : Мысль, 1995. – 220 с.
6. Деконструкция : материалы семинаров и конференций по проблемам современной философии и социологии (вып. 3) / [под. ред. А. Г. Дугина; ред.-сост. Д. А. Дугина]. – М. : Евразийское Движение, 2012. – 314 с.
7. История политических и правовых учений / [под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В. С. Нерсесянца]. – М. : Изд-во НОРМА, 2000. – 352 с.
8. Муштук О. З. Политология / О. З. Муштук ; Моск. междунар. ин-т эконометрики, информатики, финансов и права. – М., 2003. – 80 с.
9. Новейший политологический словарь / [авт.-сост. Д. Е. Погорельый, В. Ю. Фесенко, К. В. Филиппов]. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 318 с. – (Словари).
10. Новейший политологический словарь / [авт.-сост. Д. Е. Погорельый, В. Ю. Фесенко, К. В. Филиппов]. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 318 с.

11. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 1 / Платон ; под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса ; пер. с древнегреч. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та ; Изд-во Олега Абышко, 2006. – 632 с.
12. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 2 / Платон ; под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса ; пер. с древнегреч. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та : Изд-во Олега Абышко, 2007. – 626 с.
13. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 3, ч. 1 / Платон ; под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса ; пер. с древнегреч. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та ; Изд во Олега Абышко, 2007. – 752 с.
14. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 3, ч. 2 / Платон ; под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса ; пер. с древнегреч. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та ; Изд во Олега Абышко, 2007. – 731 с.
15. Политология (проблемы теории). – СПб. : Лань, 2000. – 384 с.
16. Политология : хрестоматия / [сост. : проф. М. А. Василик, доц. М. С. Вершинин]. – М. : Гардарики, 2000. – 843 с.
17. Політологічний енциклопедичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
18. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
19. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 664 с. : іл.
20. Політологія : навч. посіб. / [Щедрова Г. П., Барановський Ф. В., Карчевська О. В. та ін.]. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 304 с.
21. Політологія : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [М. І. Панов (керівн. авт. кол.), Л. М. Герасіна, В. С. Журавський та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 520 с.

22. Політологія : посібник для студ. вищ. навч. закладів / [за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 368 с.
23. Політологія : підручник для вищ. навч. закладів / [Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.] ; за ред. Ф. М. Кирилюка. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Здоров'я, 2004. – 776 с.
24. Політологія : підручник / В. Г. Антоненко [та ін.] ; за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – 3-тє вид., перероб., доп. – К. : Академія, 2010. – 568 с.
25. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1 / Карл Поппер ; перекл. з англ. О. Коваленка. – К. : Основи, 1994. – 444 с.
26. Рассел Б. История западной философии : в 3 кн. / Б. Рассел ; подгот. текста В. В. Целищева. – [3-е изд., испр.]. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 2001. – 992 с.
27. Рудич Ф. М. Політологія : підручник / Ф. М. Рудич. – [3-тє вид., перероб., доп.]. – К. : Либідь, 2009. – 480 с.
28. Соловьев А. И. Политология: Политическая теория, политические технологии : учебник для студ. вузов / А. И. Соловьев. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 559 с.
29. Тавадов Г. Т. Политология : учеб. пособие / Г. Т. Тавадов. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 416 с.
30. Філософія політики : підручник / авт.-упоряд. : [В. П. Андрущенко (кер.) та ін.]. – К. : Знання України, 2003. – 400 с.
31. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность: Ошибки социализма / Ф. А. Хайек ; под. ред. У. У. Бартли. – М. : Новости, 1992. – 304 с.
32. Хайек, Ф. А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек ; пер. с англ. : Михаил Гнедовский, Игорь Пильщиков. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с.
33. Хрестоматия по философии : учеб. пособие для высших учебных заведений / [сост. А. Р. Абдуллин]. – Уфа, 2003. – 439 с.
34. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.

35. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2002. – 576 с.
36. Юрій М. Ф. Основи політології : навч. посіб. / М. Ф. Юрій. – К. : Кондор, 2003. – 340 с.
37. Юрій М. Ф. Політологія : підручник / М. Ф. Юрій.. – К. : Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.

References

1. Antropologiya vlasti. Hrestomatiya po politicheskoy antropologii: V 2 t. / Sost. i otv. red. V. V. Bocharov. T. 1. Vlast' v antropologicheskom diskurse. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2006. – 491 s.
2. Arendt H. Dzherela totalitarizmu / H. Arendt. – К. : Дух і літера, 2005. – 584 с.
3. Aristotel'. Politika / Aristotel' ; per. z davn'ogrec'koї O. Kislyuka. – Vyd. 3-te. – К. : Vydavnyctvo Solomiyi Pavlychko «OSNOVY». – 239 s.
4. Aron R. Demokratiya i totalitarizm / R. Aron ; per. s franc. – М. : Nauka, 1993. – 115 s.
5. Asmus V. F. Platon / V. F. Asmus. – М. : Mysl', 1995. – 220 s.
6. Dekonstrukciya: Materialy seminarov i konferencij po problemam sovremennoj filosofii i sociologii (vyp. 3) / [Pod. red. A. G. Dugina ; red.-sost. D. A. Dugina]. – М. : Evrazijskoe Dvizhenie, 2012. – 314 s.
7. Istoriya politicheskikh i pravovyh uchenij / [pod obsch. red. akademika RAN, d.yu.n., prof. V. S. Nersesyanca]. – М. : Izdatel'stvo NORMA, 2000. – 352 s.
8. Mushtuk O. Z. Politologiya / O. Z. Mushtuk ; Mosk. mezhdunar. in-t `ekonometriki, informatiki, finansov i prava. – М., 2003. – 80 s.
9. Novejshij politologicheskij slovar' / [avt.-sost. D. E. Pogorelyj, V. Yu. Fesenko., K. V. Filippov]. – Rostov n/D : Feniks, 2010. – 318 s. – (Slovari).

10. Novejshij politologicheskij slovar' / [avt.-sost. D. E. Pogorelyj, V. Yu. Fesenko, K. V. Filippov]. – Rostov n/D : Feniks, 2010. – 318 s.
11. Platon. Sochineniya v chetyreh tomah. T. 1 / Platon ; pod obsch. red. A. F. Loseva i V. F. Asmusa ; per. s drevnegrech.– SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta ; Izd-vo Olega Abyshko, 2006. – 632 s.
12. Platon. Sochineniya v chetyreh tomah. T. 2 / / Platon ; pod obsch. red. A. F. Loseva i V. F. Asmusa ; per. s drevnegrech. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta ; Izd-vo Olega Abyshko, 2007. – 626 s.
13. Platon. Sochineniya v chetyreh tomah. T. 3. Ch. 1 / Platon ; pod obsch. red. A. F. Loseva i V. F. Asmusa ; per. s drevnegrech. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta ; Izd vo Olega Abyshko, 2007. – 752 s.
14. Platon. Sochineniya v chetyreh tomah. T. 3. Ch. 2 / Platon ; pod obsch. red. A. F. Loseva i V. F. Asmusa ; per. s drevnegrech. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta ; Izd vo Olega Abyshko, 2007. – 731 s.
15. Politologiya (problemy teorii). – SPb. : Lan', 2000. – 384 s.
16. Politologiya: hrestomatiya / [sost. prof. M. A. Vasilik, doc. M. S. Vershinin]. – M. : Gardariki, 2000. – 843 s.
17. Politologichnij enciklopedichnij slovník / [za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Gorbatenka]. – Vyd. 2-ge, dop. i pererob. – K. : Geneza, 2004. – 736 s.
18. Politologichnij enciklopedichnij slovník: Navch. posibnik dlya studentiv visch. navch. zakladiv. – K. : Geneza, 1997. – 400 s.
19. Politologiya. Kn. persha: Politika i suspil'stvo. Kn. Druga: Derzhava i politika / [A. Kolodij, L. Klimans'ka, Ya. Kosmina, V. Harchenko]. – 2-e vyd., pererob. ta dop. – K. : El'ga, Nika-Centr, 2003. – 664 s. : il.
20. Politologiya : navchal'nyj posibnyk / [Schedrova G. P., Baranovs'kij F. V., Karchevs'ka O. V. ta in.]. – Lugans'k : Vyd-vo SNUIm. V. Dalya, 2011. – 304 s.

21. Politologiya : pidruch. dlya stud. yuryd. spec. vysch. navch. zakl. / [M. I. Panov (kerivn. avt. kol.), L. M. Gerasina, V. S. Zhuravs'kij ta in.]. – 2-ge vyd., pererob. i dop. — K. : Vydavnychyj Dim «In Yure», 2005. – 520 s.
22. Politologiya : posibnik dlya studentiv vyschyh navch. zakladiv / [za red. O. V. Babkinoї, V. P. Gorbatenka]. – K. : Vydavnichij centr «Akademiya», 2000. – 368 s.
23. Politologiya : pidruchnik dlya vyschyh navch. zakladiv / [F. M. Kirilyuk, M. I. Obushnij, M. I. Hil'ko ta in.] ; za red. F. M. Kirilyuka. – 2-ge vyd. pererob. i dop. – K. : Zdorov'ya, 2004. – 776 s.
24. Politologiya : pidruchnyk / V. G. Antonenko [ta in.] ; za red. O. V. Babkinoyi, V. P. Gorbatenka. – 3-tye vyd., pererob., dop. – K. : Akademiya, 2010. – 568 s.
25. Popper Karl. Vidkryte suspil'stvo ta jogo vorogy. T. 1 / Karl Popper ; perekl. z angl. O. Kovalenka. – K. : Osnovy, 1994. – 444 s.
26. Rassel B. Istoriya zapadnoj filosofii. V 3 kn.: 3-e izd., ispr. / B. Rassel ; podgot. teksta V. V. Celischeva. – Novosibirsk. : Izd-vo Novosib. un-ta, 2001. – 992 s.
27. Rudich F. M. Politologiya : pidruchnyk / F. Rudich. – 3-tye vyd., pererob., dop. – K. : Libid', 2009. – 480 s.
28. Solov'ev A. I. Politologiya: Politicheskaya teoriya, politicheskie tehnologii : uchebnik dlya studentov vuzov / A. I. Solov'ev. – M. : Aspekt Press, 2003. – 559 s.
29. Tavadov G. T. Politologiya : uchebnoe posobie / G. T. Tavadov. – M. : FAIR-PRESS, 2000. – 416 s.
30. Filosofiya polityky : pidruchnyk / [Avt.-upord.: V. P. Andruschenko (ker.) ta in.]. – K. : Znannya Ukrayiny, 2003. – 400 s.
31. Hajek F. A. Pagubnaya samonadeyannost': Oshibki socializma / F. A. Hajek ; pod. red. U. U. Bartli. – M. : Novosti, 1992. – 304 s.
32. Hajek F. A. Doroga k rabstvu / Fridrih Avgust fon Hajek ; Ppr. s angl. Mihail Gnedovskij, Igor' Pil'schikov – M. : Novoe izdatel'stvo, 2005. – 264 s.

33. Hrestomatiya po filosofii : uchebnoe posobie dlya vysshih uchebnyh zavedenij. [Sost. A. R. Abdullin]. – Ufa, 2003. – 439 s.
34. Shlyahtun P. P. Politologiya: istoriya ta teoriya : pidruchnik / P. P. Shlyahtun. — K. : Centr uchbovoyi literatury, 2010. – 472 s.
35. Shlyahtun P. P. Politologiya (teoriya ta istoriya politichnoyi nauky) : pidruchnik / P. P. Shlyahtun. – K. : Lybid', 2002. – 576 s.
36. Yuriy M. F. Osnovy politologiyi : navch. posib. / M. F. Yuriy. – K. : Kondor, 2003. – 340 s.
37. Yuriy M. F. Politologiya : pidruchnyk / M. F. Yuriy. – K. : Dakor, KNT, 2006. – 416 s.

Booravchenko R. V. *The ideal political regime of Plato and modern totalitarian regime, common and differences.* *The aim of the article is to identify the common and the differences between the ideal political regime, which is formulated by the founder of modern European philosophy, ancient Greek thinker and philosopher Plato, and modern totalitarianism, theoretical concepts of which were formed in the second half of XX century., in the context of attempts at resuscitation and to justify totalitarian ideologies of Russian Empire, the Soviet Union and modern Russia. By distortion of history, philosophy and political science of facts, terms, ideas, seeking to rehabilitate and reconcile imperial-chauvinistic type of nationalist ideology of the Russian Empire and the Marxist-Leninist style of the communist ideology of the Soviet Union, the Russian leadership is seeking to use them to establish control over the countries of the former Soviet Union, including Ukraine. At the same time, some Russian scientists – namely the representatives of the Eurasian flow through the distortion of political science, philosophy and historical paradigms, facts tend to prove the "natural" and "logical" neglect on the part of the state to the natural human rights, international law, democratic and liberal values present classics of ancient philosophical and political thought, the founder of modern European philosophy of Plato, as the creator of a totalitarian ideology, "the ancient conservative revolutionary", that is not quite true.*

Key words: *Plato, state, society, totalitarianism, regime, power, totalitarian ideology, democracy, public, laws, board, management, ideas, device.*

Буравченко Р. В. Платоновский идеал политического режима и современный тоталитаризм: общее и отличное. *Целью исследования является выявление общего и отличного между идеалом политического режима, который сформулировал основатель современной европейской философии древнегреческий мыслитель и философ Платон, и современным тоталитаризмом, теоретические концепции которого были сформированы во II-пол. XX вв., в контексте попыток реанимации и оправдания тоталитарного идеологий в Российской империи, СССР, современной Российской Федерации. Путем переосмысления исторических, философских и политологических фактов, терминов, мыслей, стремясь реабилитировать и совместить имперско-шовинистический тип националистической идеологии Российской империи и марксистско-ленинский тип коммунистической идеологии Советского Союза, руководство Российской Федерации стремится использовать их для установления контроля над странами постсоветского пространства, в том числе и над Украиной. В то же время, некоторые российские ученые, а именно – представители евразийской течения стремятся доказать «естественность» и «логичность» пренебрежительного отношения со стороны государства к природным правам человека, международному праву, демократическим и либеральным ценностям; представить классика античной философской и политической мысли, основоположника современной европейской философии Платона как создателя тоталитарной идеологии, «античного консервативного революционера», что не совсем соответствует действительности.*

Ключевые слова: *Платон, государство, общество, тоталитаризм, режим, власть, идеология, демократия, общественный, законы, правление, управление, идеи, устройство.*

Стаття надійшла до редакції 14.12.15